

مقدمه

آمارهای این فصل شامل «بازرگانی داخلی»، «بازرگانی خارجی» و «هتلداری» می‌باشد.

۱- **بازرگانی داخلی:** نخستین آمارگیری از کارگاه‌های بازرگانی، در سال ۱۳۳۲ در شهر تهران و در سال ۱۳۳۶ در شهر اصفهان، توسط اداره کل آمار عمومی وزارت کشور اجرا شد. در سال ۱۳۴۴، اداره کل آمار بازرگانی وزارت دارایی وقت با رعایت توصیه‌های سازمان ملل متحد، در زمینه بازرگانی داخلی طرحی تهیه کرد که نتایج آن منتشر شد. در سال ۱۳۴۵، اداره کل آمار وزارت اقتصاد وقت، از کارگاه‌های عمده‌فروشی شهر تهران و حومه به صورت آزمایشی، سرشماری به عمل آورد که نتایج آن در سال ۱۳۴۶ انتشار یافت. همچنین اداره مذکور، از سال ۱۳۴۶ تا ۱۳۵۱ از طریق آمارگیری نمونه‌ای، اطلاعات مربوط به کارگاه‌های بازرگانی ۲۵۰ شهر کشور را گردآوری و نتایج آن را منتشر کرد. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نیز در ارتباط با تنظیم حساب‌های ملی، از سال‌های قبل نسبت به جمع‌آوری آمارهای بازرگانی، اقدام کرده است.

مرکز آمار ایران، طی سال‌های ۱۳۵۵ و ۱۳۵۶، در قالب اجرای دو طرح نمونه‌گیری آزمایشی که یکی در شهر رشت و دیگری در شهرهای تهران، زاهدان، کرمانشاه و خرمشهر انجام شد، اقداماتی را در این زمینه آغاز کرد. در سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۵۵ و ۱۳۶۵ و آمارگیری

جاری جمعیت ۱۳۷۰ نیز آمارهایی در مورد کارگاه‌های بازرگانی در سطح کشور گردآوری شد.

در اواخر سال ۱۳۶۶ و اوایل سال ۱۳۶۷، آمارگیری از کارگاه‌های خرید و فروش کالا در نقاط شهری، به مقیاس وسیع توسط مرکز آمار ایران به مرحله اجرا در آمد. سپس در سال ۱۳۶۹، اطلاعات آماری کارگاه‌های مذکور، در دو زیرجمعه شهری و روستایی گردآوری شد. در سال ۱۳۷۳، طرح آمارگیری از کارگاه‌های بازرگانی (محل خرید و فروش کالا)، به صورت نمونه‌ای اجرا شد.

آمارهای مندرج در این سالنامه در زمینه کارگاه‌های بازرگانی، با استفاده از نتایج تفصیلی سرشماری عمومی کارگاهی سال ۱۳۸۱، فراهم شده است و شامل تعداد کارگاه و تعداد شاغلان کارگاه‌های "عمده‌فروشی، خرده‌فروشی و تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای شخصی و خانگی" می‌باشد.

به علاوه آمار انواع معاملات ثبت شده در دفاتر ثبت اسناد و املاک که نشان دهنده بخشی از فعالیت های بازرگانی می باشد، از اداره کل ثبت اسناد و املاک استان تهران اخذ می گردد.

اطلاعات آماری در زمینه شرکت ها و اتحادیه های تعاونی روستایی از سازمان تعاون روستایی استان تهران و مشخصات شرکت ها و اتحادیه های تعاونی شهری از اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان تهران اخذ و ارائه شده است.

۲- **بازرگانی خارجی:** آمار بازرگانی خارجی مندرج در این فصل، توسط گمرک جمهوری اسلامی ایران تهیه شده است. آمارهای مزبور شامل مقدار و ارزش کالاهای وارداتی و صادراتی استان تهران از طریق گمرکات مستقر در این استان می‌باشند. قابل ذکر است که آمار واردات و صادرات استانی به تفکیک محصولات وجود نداشته و از این رو آمار به تفکیک هر گمرک آورده شده است.

۳- **هتلداری:** در این سالنامه، آمارهایی در زمینه کیفیت تأسیسات اقامتی استان، تعداد اتاق و تعداد تخت آنها در این فصل درج شده است که از سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان اخذ شده است.

تعاریف مفاهیم

معاملات با حق استرداد: هر عقدی که موضوع آن مال غیرمنقولی باشد که به عنوان وثیقه ی دین یا حسن انجام تعهد، در اختیار بستان کار قرار داده شود تا تحت شرایط قانونی، در صورت امتناع مدیون از پرداخت دین، از محل آن وثیقه طلب خود را تأمین کند، معامله با حق استرداد نامیده می شود. **دمه:** حقی است که شخص، به عهده ی دیگری دارد.

اجاره: حقی است که به موجب آن، مستاجر مالک منافع عین مستاجر می شود. اجاره دهنده را موجر و اجاره کننده را مستاجر و مورد اجاره را عین مستاجر گویند.

شرکت تعاونی: رجوع کنید به تعاریف و مفاهیم فصل ۴- کشاورزی، جنگلداری و شیلات. انواع شرکتهای تعاونی که در بخشهای مختلف به فعالیت اشتغال دارند به شرح زیر است:

۱- **شرکتهای تعاونی خدماتی:** تعاونی‌هایی هستند که با استفاده از سرمایه، نیروی کار، مهارت و تخصص اعضای تعاونی، به عرضه خدمات مورد نیاز جامعه می‌پردازند و شامل انواع شرکتهای تعاونی آموزش تعلیم رانندگی، آموزش آرایشگری، آموزش خیاطی، مهد کودک، آموزش فنی و حرفه‌ای، آموزش کشاورزی، سایر موارد آموزش خدماتی، پمپ بنزین، مراکز تفریحی، مراکز درمانی، مراکز هنری، مراکز ورزشی و سایر خدمات می‌باشند.

۲- **شرکتهای تعاونی تأمین کننده نیاز تولیدکنندگان:** این نوع تعاونی ها در امر تهیه و تأمین مواد اولیه، وسایل تولید، ابزار و ماشین‌آلات و دیگر نیازمندی‌های اعضای تعاونی که تولید کننده انواع محصولات هستند فعالیت دارند.

۳- **شرکتهای تعاونی تأمین کننده نیاز مصرف کنندگان:** این تعاونی‌ها در امر تهیه و تأمین انواع کالا و لوازم مصرفی مورد نیاز اعضای تعاونی، از داخل و خارج کشور و در چارچوب مصالح عمومی و کاهش قیمت‌ها و هزینه‌ها فعالیت دارند و شامل شرکتهای تعاونی مصرف کارمندی، مصرف کارگری، مصرف محلی، مصرف آزاد، مرزنشینان و صنوف توزیعی می‌باشند.

شرکتهای تعاونی فعال: به آن دسته از تعاونی ها اطلاق می‌شود که فعالیت عادی اقتصادی آنها بر اساس یک روند مناسب و منطبق با اساسنامه مورد عمل ادامه دارد.

اتحادیه‌های تعاونی: اتحادیه‌های تعاونی با عضویت شرکتهای و تعاونی‌هایی که موضوع فعالیت آنها یکسان است تشکیل می‌شوند و در زمینه خدمات آموزشی، فرهنگی، تحقیقاتی، مطالعاتی، اداری، مالی و نیز برقراری ارتباط و همکاری متقابل بین تعاونی‌ها، تأمین نیازهای مشترک و بازاریابی، خرید و فروش تولیدات اعضا و صادرات و واردات کالاهای مورد نیاز فعالیت دارند.

ذخیره قانونی اتحادیه‌های تعاونی روستایی: سالانه ۲۰ درصد از درآمد شرکتهای و اتحادیه‌های تعاونی روستایی، به نام ذخیره قانونی غیرقابل تقسیم، منظور می‌شود.

واردات: واردات شامل کلیه کالاهایی است که به طور مستقیم برای مصرف قطعی یا تغییر شکل به منظور صدور یا مصرف قطعی، به کشور وارد و از گمرکات کشور ترخیص می‌شود. کالاهایی در جداول آمار واردات کشور منظور می‌شوند که نحوه ورود آنها مبتنی بر یکی از شیوه‌های: با انتقال ارز از طریق سیستم بانکی، واردات در مقابل صادرات، مبادلات مرزی، پایاپای قراردادی، بدون انتقال ارز، پیلهوری و واردات از طریق بازارچه‌های مشترک مرزی می‌باشد.

واردات نامبرده در زیر جزو آمار واردات منظور نشده‌اند:

الف- معافیت‌های قانونی سیاسی مندرج در ماده ۳۷ قانون امور گمرکی مصوب سی‌ام خرداد ماه ۱۳۵۰.

ب- کالاهای ترانزیت خارجی، صادراتی برگشتی (مرجوعی)، انتقالی، کابوتاژ^(۱) و واردات موقت.

ج- اسباب و لوازم شخصی مستعمل که مشمول پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی نباشند.

د- سوخت و روغن وسایل نقلیه زمینی و هوایی.

آماده و اشیای ساخته شده از پر، گل های مصنوعی، اشیاء از موی انسان.

قسمت سیزدهم- مصنوعات از سنگ، از گچ، از سیمان، از پنبه نسوز، از میکا و مواد همانند، محصولات سرامیک، شیشه و مصنوعات از شیشه.

قسمت چهاردهم- مروارید طبیعی یا پرورده، سنگهای گرانبها و همانند، سنگهای نیمه گرانبها، فلزات گرانبها، فلزات دارای روکش یا رویه از فلزات گرانبها و اشیای ساخته شده از این مواد، زیور آلات بدلی، سکه.

قسمت پانزدهم- فلزات معمولی و مصنوعات آن‌ها.

قسمت شانزدهم- ماشین آلات و وسایل مکانیکی، ادوات برقی و اجزا و قطعات آن، دستگاه‌های ضبط و پخش صوت و تصویر تلویزیون، اجزا، قطعات و متفرعات این دستگاه‌ها.

قسمت هفدهم- وسایل نقلیه زمینی، هوایی، آبی و تجهیزات مربوط به آن.

قسمت هجدهم- آلات و دستگاه‌های اپتیک و عکاسی و سینما توگرافی و سنجش و آزمایش و دقت سنجی، آلات و دستگاه‌های طبی و جراحی، اشیای صنعت ساعت سازی، آلات موسیقی و اجزا و قطعات و متفرعات آن.

قسمت نوزدهم- کالاهای و مصنوعات گوناگون.

قسمت بیستم- اشیای هنری، اشیای کلکسیون و عتیقه.

صادرات: صادرات شامل صدور قطعی کلیه کالاهایی است که در داخل کشور تولید شده و یا به صورت مواد اولیه و یا کالاهای نیمه ساخته یا قطعات جداگانه به کشور وارد شده و پس از تغییر شکل یا مونتاژ، به طور قطعی صادر شده باشند. کالاهایی در جداول آمار صادرات کشور منظور می‌شوند که نحوه صدور آنها مبتنی بر یکی از شیوه‌های زیر باشد:

با انتقال ارز از طریق سیستم بانکی، صادرات قطعی به منظور واردات، مبادلات مرزی، پایاپای قراردادی، پبله‌وری و صادرات از طریق بازارچه‌های مشترک مرزی.

صادرات نامبرده در زیر جزو آمار صادرات منظور نشده اند:

الف- صادرات موقت.

ب- کابوتاژ^(۱).

ج- سوخت و روغن وسایل نقلیه زمینی و هوایی.

د- کالاهای همراه مسافر موضوع ماده ۳۲ قانون.

ارزش کالا: ارزش کالا در واردات بر اساس ارزش سیف

ه- لوازم خانه مستعمل ایرانیان مقیم خارج یا خارجیان موضوع بند ۶ ماده ۳۷ قانون امور گمرکی که با پته ترخیص می‌شوند.

و- کالاهای اهدایی به سازمانها و مراکزی که مشمول معافیت گمرکی می‌باشند.

ز- کالاهای همراه مسافر موضوع ماده ۳۱ قانون.

طبقه بندی آماری کالاهای تا سال ۱۳۷۴، بر مبنای ردیف‌ها و تعاریف مندرج در جدول تعرفه گمرکی بروکسل مصوب سی ام خردادماه ۱۳۵۰ می‌باشد که طبق مقررات عمومی صادرات و واردات، تقسیماتی فرعی در آن به عمل آمده است. از سال ۱۳۷۵، طبقه بندی بین المللی جدید که نظام هماهنگ توصیف و کدگذاری کالا نامیده می‌شود، جایگزین طبقه بندی قبلی شده است که شامل بیست و یک قسمت به شرح زیر می‌باشد:

قسمت اول- حیوانات زنده و محصولات حیوانی.

قسمت دوم- محصولات نباتی.

قسمت سوم- چربی‌ها و روغن‌های حیوانی یا نباتی و فرآورده‌های حاصل از تفکیک آنها، چربی‌های خوراکی آماده، موم‌های حیوانی یا نباتی.

قسمت چهارم- محصولات صنایع غذایی، نوشابه‌ها، آبگونه‌های الکلی و سرکه‌ها، توتون و تنباکو و بدل ساخته آن‌ها.

قسمت پنجم- محصولات معدنی.

قسمت ششم- محصولات صنایع شیمیایی یا صنایع وابسته به آن.

قسمت هفتم- مواد پلاستیکی و اشیای ساخته شده از این مواد، کائوچو و اشیای ساخته شده از کائوچو.

قسمت هشتم- پوست، چرم، پوست‌های نرم و اشیای ساخته شده از این مواد، محصولات زین و برگ سازی، لوازم سفر، کیف‌های دستی و ظروف‌های همانند، اشیای ساخته شده از روده.

قسمت نهم- چوب، زغال چوب و اشیای چوبی، چوب پنبه و اشیای چوب پنبه‌ای، مصنوعات حصیریافی و سبدبافی.

قسمت دهم- خمیر چوب یا سایر مواد الیاف سلولزی، آخال و خرده ریز کاغذ یا مقوا، کاغذ و مقوا و اشیای ساخته شده از آن‌ها.

قسمت یازدهم- مواد نساجی و مصنوعات از این مواد.

قسمت دوازدهم- کفش، کلاه، چتر بارانی و آفتابی، عصا و عصای صندلی شو، شلاق و تازیانه تعلیمی و اجزای آن، پر

و غالباً سرویس های بهداشتی، حمام و اتاق نشیمن مشترک است. مهمانپذیر با توجه به مشخصات ساختمانی و تجهیزات به چهار گروه ممتاز و درجه ۱ تا ۳ تقسیم می شود.

هتل آپارتمان: اقامتگاه عمومی که در آن مجموعه هایی از آپارتمان ها برای اقامت مسافران وجود دارد. هر واحد آپارتمان دارای یک یا دو اتاق خواب، سالن کوچک، سرویس بهداشتی و آشپزخانه کوچک بوده و در آن وسایل و تجهیزاتی نظیر تختخواب، مبلمان، تلویزیون، یخچال و غیره پیش بینی شده است.

گزیده اطلاعات

در سال ۱۳۹۶ میزان واردات انواع کالا از گمرک های استان حدود ۸۳۹ هزار تن به ارزش بیش از ۳۷۵۸۹۸ میلیارد ریال و میزان صادرات انواع کالا ۳۵۳۲ هزار تن به ارزش بیش از ۱۰۲۱۰۴ میلیارد ریال می باشد.

در همین سال تعداد ۴۳۸ اقامتگاه در استان وجود داشته که ۱/۶ درصد هتل پنج ستاره، ۲/۷ درصد هتل چهار ستاره، ۷/۱ درصد هتل سه ستاره، ۱۴/۴ درصد هتل یک و دو ستاره، ۲۶/۵ درصد مهمانپذیر، ۶/۲ درصد هتل آپارتمان، ۹/۴ درصد مجتمع اقامتی و ۴/۱ درصد پانسیون و ۲۸/۱ درصد سایر اقامتگاه ها می باشد.

(C.I.F) یعنی قیمت کالا به اضافه هزینه بیمه و حمل آن تا مقصد، و در صادرات عبارتست از ارزشهای تعیین شده از طرف کمیسیون نرخ گذاری مرکز توسعه صادرات که بر مبنای ارزش فوب (F.O.B) یعنی قیمت کالا در نقطه بارگیری و تحویل روی کشتی تعیین می شود.

تأسیسات اقامتی: واحدی است مخصوص اقامت و یا پذیرایی، برای استفاده مسافران، که به قصد انتفاع و بر اساس ضوابط ساختمانی تأسیساتی و تجهیزاتی، طبق آیین نامه های مربوط و یا مجوز وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ایجاد شده و از نظر کیفیت ارائه خدمات و رعایت مقررات، تحت نظارت این وزارتخانه باشد.

درجه تأسیسات اقامتی: مهمانخانه ها بر حسب وضعیت ساختمانی، تأسیساتی و تجهیزاتی و کیفیت خدماتی که عرضه می کنند و بر اساس مقررات خاص هر گروه از آنها، به ۵ درجه لوکس یا ۵ ستاره، ۴ ستاره، ۳ ستاره، ۲ ستاره و یک ستاره تفکیک می شوند.

تعداد اتاق و تخت: به جمع کل اتاقها یا تختهایی که ظرف مدتی معین در هر موسسه اقامتی برای استفاده مسافران، آماده بهره برداری باشد، بر حسب مورد، تعداد اتاق و تعداد تخت اطلاق می شود.

مهمانپذیر: اقامتگاه عمومی که برای استفاده مسافران ایجاد می شود و برای تعداد تخت در اتاق ها محدودیتی وجود ندارد

(۱) کابوتاژ (cabotage) حمل کالا از یک نقطه به نقطه دیگر کشور از طریق دریا و رودخانه های مرزی و احياناً از طریق خاک کشور دیگر.